

Overeen

katholieke vereniging voor oecumene athanasius en willibrord

“Twee of drie”

De Gebedsweek voor de Eenheid (18 tot 25 januari) heeft als thema “Want waar twee of drie mensen in mijn naam samen zijn ben ik in hun midden.” Het thema heeft een verrassende actualiteit voor krimpende kerken in het Westen: misschien zijn “twee of drie” voldoende? We legden de vraag voor aan Fokke Fennema, Broederschapspredikant van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit en vice-voorzitter van de Raad van Kerken in Nederland.

De Gebedsweek vormde mijn eerste kennismaking met de oecumene, nu bijna dertig jaar geleden. Namens de Doopsgezinde Gemeente Groningen zat ik in het plaatselijke comité dat deze week voorbereidde. Er waren een pastoor, een paar dominees, en een aantal dames en heren van allerlei kerken in de stad, van Russisch-orthodox tot vrijzinnig hervormd. Op de grote protestantse kerken na, allemaal, relatief, kleine kerken. En dat was te merken: niemand voerde de boventoon, ieder kende zijn bescheiden plaats. En wat mij er vooral nog van bij staat, was de sfeer waarin we samen de gebedsweek vorm gaven. Het was echt leuk om elkaar gedurende een paar maanden geregeld te zien, en om samen langs oude en nieuwe wegen de gebedsweek tot een ingetogen, maar ook feestelijk geheel te maken. Elke dag van de week een korte viering in een van de kleinere kerken en tot slot een grote viering in een grote stads-kerk.

Zo werd ik enthousiast voor de oecumene. Als kerken zó met elkaar konden omgaan, als er zó'n grote wil bestond tot samen het geloof beleven, dan wilde ik dáár graag bij horen, en aan mee doen. Groot, en achteraf misschien opmerkelijk, was de bereidheid van alle kerken om de specifiek eigen elementen in vieringen eventueel wat aan te passen, of met andere woorden dan de vertrouwde en gebruikelijke (en soms voorgescreven) genoeg te nemen. Zo werd er samen gevierd, werden er in één viering typisch protestantse én rooms-katholieke, of orthodoxe liederen gezon-

gen, waren er gebeden te horen van allerlei herkomst, en konden formuleringen van geloofsbelijdenissen en zegenwensen, die gewoonlijk niet tegelijk in één viering voorkwamen, naast elkaar staan; dat kon allemaal, en van harte! De eigen traditie stond niet per definitie voorop, er mocht gezocht worden naar andere vormen.

Betekende het dan een vorm van water in de wijn doen voor sommigen? Ik denk juist het tegendeel: het aan elkaar geven (dus niet: inleveren!) van iets vertrouwds

of dierbaars, en het plezier ook van anderen te mogen ontvangen. Als je iets geeft vanuit je hart, is dat het mooiste geschenk dat je geven kunt. En zo schonken wij elkaar in die oecumenische proeftuin, die het organiseren van de gebedsweek zeker ook was, vaak en veel van harte. Aardig was dat nadien soms gebruiken van de ene kerk een plek kregen in een andere kerk, omdat ze daar

als waardevol, ook voor de eigen traditie, werden ervaren. Misschien was dit alles het gevolg van de omstandigheid dat het vrijwel alle kleinere kerken waren. Die zijn zich misschien meer bewust van de noodzaak anderen op te zoeken en met elkaar samen de dingen te doen. Dat kan zijn, al speelde zeker ook een rol dat de betrokkenen allen graag over de eigen heg heen keken.

Toen Jezus sprak: “Want waar twee of drie mensen in mijn naam samen zijn ben ik in hun midden,” had hij het niet over allerlei verschijningsvormen van de beweging, waarvan Hij aan het begin stond. Al die vormen waren er toen amper. Hij had het over Zijn volgelingen, de mensen van het eerste uur. En zo goed als wij ons in die volgelingen proberen te herkennen, en Hem in hun spoor willen volgen, zo worden ook wij hier aangesproken. Scheidende kerkmuren zijn daarbij niet gedacht, noch het grote gelijk van de een met daaruit volgend het daarom vanzelfsprekende ongelijk van de ander.

Die “twee of drie” daar indertijd in Groningen ervoeren Zijn aanwezigheid werkelijk in hun midden, in alle bescheidenheid, maar misschien juist ook wel door hun kleinheid. Als getallen er niet toe doen, maar de gezindheid samen het geloof vorm te geven mensen aanzet tot zoeken en vooral vinden van elkaar, dan is Hij vast in hun midden. Het omgekeerde is ook waar: dan doen getallen er niet meer toe.

Ds. mr. Fokke R. Fennema

Overeen, nr. 15, januari 2006

“Samen met medechristenen getuigen van het Evangelie”

Kees van Vliet

Op 5 november koos de Algemene Ledenvergadering in 's-Hertogenbosch met algemene stemmen Kees van Vliet als nieuw bestuurslid van de vereniging. De theoloog en priester van het bisdom Rotterdam stelt zich voor.

Toen hij vijftig werd, zetten de burens een Abrahampop voor de deur van de pastorie. Bij de theoloog leidde zijn verjaardag tot een andere gedachte: “Ik realiseer me dat zich juist de afgelopen vijftig jaar zeer grote veranderingen hebben afgespeeld op oecumenisch gebied.” Met een centrale rol voor het Tweede Vaticaans Concilie: “Het benadrukte datgene wat alle gedoopten gemeenschappelijk hebben, zonder de verschillpunten te verdoezelen.” En nog steeds geldt: “Vaticanum II is van groot belang voor de toekomst van de oecumene.”

Van Vliet studeerde in Tübingen bij Walter Kasper, nu voorzitter van de Pauselijke Raad voor de Eenheid, en bij Peter Hühnermann. Hij promoveerde er in 1993 met een proefschrift over de Franse theoloog Yves Congar o.p. Congar (1904-1995) was zestig jaar lang een leidende figuur rond het nadenken over Kerk en oecumene, en speelde een centrale rol in de vernieuwing van de theologie en de Kerk in zijn dagen. “Het me verdiepen in Congars geschriften en in de documenten van het Tweede Vaticaans concilie was zeer verrijkend.”

Hij komt uit een groot gezin uit Vlaarding. “Mijn moeder, ze is nu 88 jaar, is een gelovige en wijze vrouw. Bij ruzies tussen haar kinderen leerde ze ons altijd met nieuwe ogen naar elkaar te kijken.” Hij peinst: “Misschien is door haar wel de eerste kiem gelegd van mijn oecumenische betrokkenheid, openheid voor anderen en streven naar verzoening.” In haar jeugd jouwden katholieke en protestantse scholieren elkaar nog uit als ze elkaar op weg naar school tegenkwamen. Maar Van Vliet voetbalde al met alle jongens uit de buurt, protestant en katholiek, ook al bracht hij, naar eigen zeggen, van het voetbalspel niet zo veel terecht.

Hij is nu pastoor van de parochie in Voorhout en docent systematische theologie aan de Fontyshogeschool in Amsterdam en de priesteropleiding in Vogelenzang. Ook is Van Vliet sinds vier jaar lid van de ‘Beraadgroep Geloven en Kerkelijke Gemeenschap’ van de landelijke Raad van Kerken. “Een belangrijk onderwerp van deze interessante theologische ‘denktank’ vormt het kerkelijk ambt.

Hierover verschijnt binnenkort van de hand van de beraadgroep een boeiend theologisch rapport.”

Ontmoetingen met andere gelovigen zijn wezenlijk in zijn leven. “Ik vind het belangrijk om met medechristenen kennis te maken en zoveel mogelijk gezamenlijk met hen te getuigen van de waarden van het evangelie in onze gesecculariseerde cultuur.”

In het eerste jaar van zijn studie theologie fietste hij met een vriend naar Taizé. “De gezamenlijke gebedsvieringen daar en de gesprekken met christenen uit vele landen hebben mij zeer geïnspireerd en me bemoeidigd om priester te worden.” De laatste jaren maakte hij tijdens zomervakanties bewust grotere reizen naar India, Thailand en Turkije. “Ik wilde van binnenuit de boeddhistische, hindoeïstische en islamitische cultuur leren kennen en me verdiepen in de situatie van de christelijke kerken in die landen.”

Van Vliet noemt twee inspirerende teksten uit de Bijbel. Allereerst Johannes 17, waarin Jezus bidt om eenheid onder zijn leerlingen, want: “Een verdeelde Kerk is niet geloofwaardig.” En Handelingen 2,42, waarin wordt gesproken over de trouw van de eerste christenen aan de leer van de apostelen, aan het gemeenschappelijke leven en aan het breken van het brood en het gebed: “Plaatsen deze Schriftwoorden niet als het ware een spiegel voor ons huidige christenen?”

De Bijbel heeft ook letterlijk een prominente plaats, want al ligt zijn bureau bezaaid met scripties van studenten, verslagen van werkgroepen uit de parochie, boeken en andere papieren: “Ik zorg ervoor dat de Schrift nooit uit het zicht raakt. De Bijbel op mijn bureau mag niet onder papier bedolven worden, want zij verwijst voor mij naar Christus. Hem wil ik beter leren kennen.” En: “Met vreugde wil ik met alle medechristenen van Hem getuigen, temidden van een samenleving met veel agnosten en ‘ietsisten.’” “Het oecumenisch enthousiasme lijkt soms tanende, maar wie weet wat de Heilige Geest de komende vijftig jaar allemaal vermag...”

AANMELDING

Naam:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoon:

E-mail:

- meldt zich aan als lid van de Katholieke Vereniging voor Oecumene
- meldt zich aan als donateur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene
- wil graag meer informatie over de Katholieke Vereniging voor Oecumene

Stuur deze bon op naar:
Katholieke Vereniging voor Oecumene
Walpoort 10
5211 DK 's-Hertogenbosch

Of stuur een e-mail naar:
secretariaat@oecumene.nl

overeen

COLOFON

Overeen is een uitgave van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord. Leden ontvangen Overeen drie keer per jaar door overmaking van ten minste € 15,- op giro 801919. De vereniging ontstond op 1 januari 2001 uit een fusie van Aktie en Ontmoeting Oosterse Kerken en de Sint Willibrord Vereniging. De doelstelling van de vereniging is: het bevorderen van de eenheid van de verschillende christelijke kerken van oost en west. Word lid of donateur en ondersteun de actieve inzet voor oecumenische samenwerking! Een lidmaatschap kost 15,- euro per jaar. De vereniging is afhankelijk van giften en donaties.

Redactie:

Hoofdredacteur: Geert van Dartel
Eindredacteur: Daphne van Roosendaal

Vormgeving en druk:

Van Stiphout, Helmond

Katholieke Vereniging voor Oecumene
Athanasius en Willibrord

Walpoort 10
5211 DK 's-Hertogenbosch

Telefoon: 073 6136471

E-mail: secretariaat@oecumene.nl

Internet: www.oecumene.nl

Girorekening: 801919

ISSN 1568-2862

“Denken vanuit wat kan zijn” Fondswerving en oecumene

Het moet allemaal met minder in de kerk. Met minder mensen en in veel gevallen ook met minder geld. De Katholieke Vereniging voor Oecumene geeft daarom een nieuwe impuls aan de fondswerving. Een gesprek met Rob Kuiper, lid van het hoofdbestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene met als speciaal aandachtspunt de fondswerving, en Geert van Dartel, secretaris van de vereniging.

Eind 2005 werd bekend dat de Katholieke Kerk haar bijdrage aan de Raad van Kerken wil verminderen en ook het mes zet in de geldstroom naar andere organisaties. De financiële nood bij de Katholieke Vereniging voor Oecumene is vergelijkbaar, hoewel minder acuut dan de nood van die organisaties die een brief van de bisschoppen ontvingen met aangekondigde bezuinigingen. Dat komt doordat de vereniging gedragen wordt door leden en donateurs. Van Dartel: “In de jaren ’30 tot de jaren ’50 gingen zelateurs en zelatrices langs de deuren om geld op te halen voor het Apostolaat der Hereeniging en het Sint Willibrord Apostolaat.” Generaties hebben zo het werk voor de Oosterse Kerken en de oecumene met de Oud-katholieke Kerk en Protestantse Kerken ondersteund.

Daarnaast zijn er bijdragen vanuit parochies. In 1949 werd de Willibrordcollecte voor het oecumenisch werk van de St. Willibrordvereniging opgenomen in het kerkelijke collecterooster. Ook was er een collecte voor de Oosterse Kerken op een zondag in het jaar. Daarnaast heeft het oecumenische werk altijd een basis gehad in het werk van de religieuzen.

Elk jaar spannend

Elk jaar is het spannend of het boekjaar naar tevredenheid kan worden afgesloten. Van Dartel: “Na enkele slechte jaren hebben we de jaren 2003 en 2004 met een goed resultaat kunnen afsluiten.” De gegevens voor 2005 zijn pas eind februari bekend. “De financiële druk richt zich op verschillende punten: het aantal leden en donateurs van de vereniging daalt. Dat heeft wellicht te maken met concurrentie van andere goede doelen, en misschien heeft het ook te maken met het minder goede image dat de oecumene de laatste jaren heeft gekregen,” aldus de secretaris. “Bovendien zitten veel parochies in een veranderingsproces, waarbij ze goed op hun eigen financiën moeten letten.” De derde steunpilaar van de vereniging, de religieuzen, zullen niet méér mogelijkheden krijgen om organisaties en projecten financieel te ondersteunen dan ze nu hebben. Van Dartel: “Terwijl de druk op de religieuzen steeds groter wordt vanuit organisaties die te maken hebben met afnemende inkomsten.”

Idealen vasthouden

Organisaties begeven zich in toenemende mate op het pad van de fondswerving.

Kuiper: “Je kunt verschillende dingen doen. Zo kun je streven naar meer leden en donateurs. Je kunt mensen zoeken die bereid en in staat zijn om een grotere gift te doen. Je kunt mensen ook de gelegenheid geven om hun idealen voor oecumene vast te houden over de dood heen door een donatie of een legaat. Als je om je heen kijkt naar stichtingen en verenigingen, blijkt dat elke club leden en donateurs de mogelijkheid biedt voor erfstellingen en legaten.” Die mogelijkheid wil de vereniging leden en donateurs hernieuwd onder de aandacht brengen.

Bescheiden schaal

Kleinschaligheid is de term waarmee de fondswerving van de vereniging het beste wordt getypeerd. De inhoud van het werk mag niet lijden onder de fondswerving. “De doelstelling van de Zondag voor de Oosterse Kerken en Willibrordzondag is daarom bijvoorbeeld niet allereerst fondswerving,” vertelt Van Dartel, “Het gaat ons om de aandacht voor de Oosterse Kerken en de oecumenische verbondenheid van parochies.”

Profetisch gedachtegoed

Kuiper ziet dat noodtoestanden en natuurrampen mensen sneller aan kunnen zetten tot het doen van een gift dan de oecumene, maar steekt positief in: “Het gaat er om mensen te benaderen die het belang van oecumene inzien,” vertelt hij. De concurrentie aangaan met een organisatie als de Dierenbescherming, de Hartstichting of de Hersenstichting is volgens hem niet zinvol: “Je moet de mensen treffen die het profetische gedachtegoed van het oecumenische visioen herkennen.”

Fondswerving

- Dankzij fondswerving konden in 2005 twee nieuwe medewerkers worden aangetrokken: een coördinator oecumenische vorming en een secretaresse.
- Dankzij fondswerving kon het bureau van de vereniging worden opgeknapt. Mede dankzij een gift van SKaNFonds heeft de vereniging nu de faciliteiten om in huis bijeenkomsten te organiseren. Dit geeft het activiteitenprogramma een nieuwe impuls.
- Door een Verenigingsfonds te vormen wil de vereniging ervoor zorgen dat het bureau ook op de langere termijn bestaanszekerheid heeft.

Secretaris en bestuurslid benadrukken de toegevoegde waarde van de vereniging in het huidige landschap. Van Dartel: “In de bloeiperiode van de oecumene in de jaren ’60 en ’70 werden allerlei oecumenische verbanden gesmeed, die nu onder druk staan vanwege toenemende financiële druk bij kerkgenootschappen. Zie het voorbeeld van de Raad van Kerken. Kerken neigen er toe zich terug te trekken op het eigen terrein. Daarom is de Katholieke Vereniging voor Oecumene van levensbelang voor de toekomst van de oecumene,” aldus Van Dartel, die er aan toevoegt dat de verhoudingen tussen kerken de laatste twee jaar stroever zijn geworden, en dat er onderling twijfel is over de mate van engagement voor oecumene.

“De Katholieke Vereniging voor Oecumene heeft als pluspunt dat het een vereniging is van katholieken en geen ambtelijke organisatie,” vertelt Van Dartel. Kuiper vult aan: “Daardoor hebben we ruimte om profetisch te werk te gaan. Niet te blijven staan bij wat is, maar verder kijken naar wat mogelijk is.” Van Dartel: “Als er geen Katholieke Vereniging voor Oecumene zou zijn, zou dat ten koste gaan van de katholieke deelname aan de oecumenische beweging in ons land. De vereniging speelt een belangrijke rol op het gebied van de informatievoorziening en het onderhouden van oecumenische contacten met als belangrijk aandachtspunt oecumenische vorming.”

De goede zaak

Van Dartel: “Onze legitimiteit ontlene we voor een groot deel aan de steun van leden en donateurs. Het is voor ons werkelijk heel belangrijk dat mensen de oecumene steunen. Dat kan door een lidmaatschap van de vereniging, maar het hoeft niet altijd financiële steun te zijn. Deelname aan activiteiten die we organiseren is minstens zo belangrijk alsook inzet voor oecumene in de eigen kerkelijke lokale situatie.” De secretaris benadrukt dat het gaat om de zaak: “Het werk voor de eenheid met Oud-katholieken, Orthodoxen, de protestantse kerken.” Loont het om daarin te investeren? Kuiper: “Jazeker loont het! Omdat je de →

mogelijkheid van oecumene open houdt. Investeren doe je in de toekomst. Als je investeert in oecumene, hou je die toekomst open en zorg je dat oecumene mogelijk blijft.”

Voor een nieuwe generatie

Die toekomst zal worden bepaald door een nieuwe generatie christenen. Voor de Katholieke Vereniging voor Oecumene is het een grote uitdaging om jonge mensen op het spoor te zetten van de oecumene. Van Dartel: “Zoals de oecumenische pioniers van het begin anderen bevroegen hebben gemaakt voor de oecumene, zo moeten wij nu weer een nieuwe generatie enthousiast maken voor oecumene. Verder is de oecumenische agenda open. Jongeren zullen hun eigen vragen inbrengen, nieuwe accenten zetten

en wegen zoeken. Het gaat er om nieuwe mensen de mogelijkheid te bieden dezelfde rijke oecumenische ervaring te laten opdoen als de pioniers die hen voorgingen.”

Daphne van Rosendaal

Meer weten?

Laat ons weten dat u meer informatie wenst en we nemen contact met u op. U vindt ook meer informatie op onze internetsite www.oecumene.nl.

Zie op internet bijvoorbeeld ook:
www.schenking.nl
www.derentmeester.com
www.erfenis.nl
www.nalaten.nl

Uw mogelijkheden om de vereniging te ondersteunen

- Een ‘lidmaatschap voor het leven’ bij een gift van € 1.250.
- Een erfstelling of een legaat.
- Een periodieke schenking. Hieraan zijn notariële kosten verbonden. Een periodieke schenking is interessant voor grotere giften voor een periode vanaf vijf jaar.
- Via elektronisch bankieren is het eenvoudig om een regelmatige schenking te doen. U kunt in één keer een opdracht geven voor een overmaking die een aantal keren wordt herhaald. Komt het even niet meer uit, dan kunt u die automatische overschrijving zelf stopzetten.

Assemblee Wereldraad van Kerken

‘God, in uw genade, vernieuw de wereld’. Onder deze noemer komen van 14 tot 23 februari vertegenwoordigers van kerken wereldwijd bij elkaar in Porto Alegre, Brazilië. Het is de negende Assemblee van de Wereldraad sinds de oprichting van de Wereldraad in 1948 in Amsterdam.

“Assemblees van de Wereldraad van Kerken zijn mijlpalen in de geschiedenis van de oecumenische beweging,” zegt Inekke Bakker, secretaris van de Nederlandse Raad van Kerken. Enkele aandachtspunten van de Nederlandse delegatie zijn de toekomst van de oecumenische beweging wereldwijd en christelijke identiteit in een pluriforme en geseclariseerde samenleving.”

Nederlandse delegatie

Inmiddels is de officiële Nederlandse delegatie van vertegenwoordigers van de diverse lidkerken van de Nederlandse Raad van Kerken bekend gemaakt (zie www.oecumene.nl). De Nederlandse Rooms-katholieke Kerk heeft geen officiële vertegenwoordiger in de delegatie, want hoewel de Katholieke Kerk in Nederland lid is van de Raad van Kerken geldt dat niet voor de Rooms-katholieke Kerk als geheel. Deze is geen lid van de Wereldraad van Kerken. Wel wordt op velerlei vlak samengewerkt. Ondanks het feit dat er geen officiële katholieke delegatieleden zijn, zijn er wel katholieken die de Assemblee meemaken. De emeritus hoogleraar Oecumene Anton Houtepen bijvoorbeeld zal in Brazilië zijn vijfde assemblee beleven. Hij is er al sinds 1975 (Nairobi) bij.

Vogelvlucht

“Elke Assemblee spiegelt de tijdsomstandigheden en de lokale context,” vertelt hij. Zo speelden op de Assemblee van Nairobi zaken als de bevrijdingstheologie en de Anti-Apartheidstrijd: “Er was een geweldige oecumenische strijd lust, maar ook vonden de eerste schermutselingen over het politieke spreken van de Wereldraad plaats.” Later stond in Vancouver onder meer de

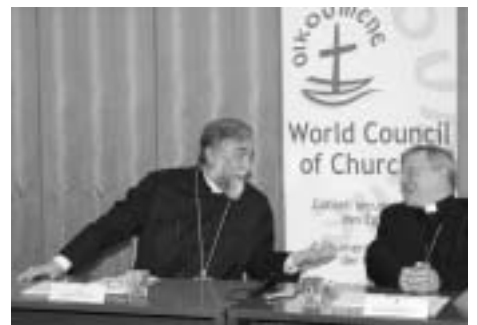
nucleaire wapenwedloop centraal, de sterk optredende vredesbewegingen en de aanvaarding van de Limatekst over doop, eucharistie en ambt. In retrospectief: “het hoogtepunt van het oecumenisch élan.” Later, in 1991 in Canberra, was er een toenemende spanning met de evangelicals en de pentecostals. In Harare (1998) werd een poging ondernomen tot een dialoog met evangelicals. “Maar er was nog weinig toenadering,” vertelt Houtepen. Ondertussen escaleerden in dat jaar de problemen met de Orthodoxen. Die crisis lijkt inmiddels bezworen met de invoering van het consensusmodel in 2005, een nieuwe wijze van besluitvorming.

Houtepen ziet een constante in de grote aandacht van de Assemblees voor de wereldproblemen van armoede, discriminatie en geweld. Wat betreft het aandeel van Faith and Order en van de theologische dialogen is hij “minder gelukkig”. “De Assemblee bestaat voor het merendeel uit lekenafgevaardigden en de meesten daarvan zijn niet-theologen. De staf in Genève ‘heeft’ ook niet veel met theologie en de staf van Faith and Order is al jaren zwaar onderbezet.” De creatieve multiculturele vormgeving van de liturgie is daarentegen een “steeds indrukwekkender onderdeel van de Assemblee geworden”. Voor Porto Alegre noemt hij als interessante onderdelen het ecclesiologiedebat, “ook van groot belang voor de Rooms-katholieke Kerk”, en de vraag of het idee van een Oecumenische Forum van kerkleiders van alle kerken, waaronder de Rooms-katholieke Kerk en de pentecostals, van de grond komt. De relatie van de Wereldraad van Kerken tot de relatief jonge pentecostal kerken, die op het Latijns-Amerikaanse

continent een grote groei beleven, wordt een belangrijk thema op deze assemblee.

Meer weten?

Op **vrijdag 27 januari** vindt gelijktijdig in Meppel en Breda een bijeenkomst plaats over de Assemblee. De vraag wat er in Porto Alegre op de agenda staat, komt aan de orde én de vraag waarom een bijeenkomst als deze belangrijk is voor de kerken, ook in Nederland. Op **vrijdag 3 februari** is er in Amsterdam een evenement voor jongeren. Onder het motto ‘Beat Poverty’ worden jongeren uitgedaagd zich te buigen over een van de centrale thema’s van de Assemblee: armoede en gerechtigheid.

De Katholieke Kerk is geen lid van de Wereldraad van Kerken, maar werkt wel samen op diverse vlakken. Katholikos Aram I, voorzitter van de Wereldraad, en kardinaal Walter Kasper, voorzitter van de Pauselijke Raad voor de Eenheid, in gesprek tijdens een bijeenkomst bij gelegenheid van veertig jaar ‘Joint Working Group’. (Foto: WCC)

Meer informatie over deze bijeenkomsten vindt u op de website van de Raad van Kerken: www.raadvankerken.nl. Vanuit de Katholieke Vereniging voor Oecumene gaan de secretaris Geert van Dartel en Daphne van Rosendaal, medewerker publiciteit en voorlichting, naar Brazilië om de bijeenkomst bij te wonen en te verslaan. Vanuit Brazilië zullen zij een online **weblog** bijhouden op de website www.oecumene.nl. Bezoek de website ook als de Assemblee is afgelopen voor artikelen en foto’s.

Internationale dialoog rooms-katholieken en oud-katholieken

In 2004 werd op internationaal niveau de dialoog tussen de Rooms-katholieke Kerk en de Oud-katholieke Kerken hernomen. Inmiddels hebben drie zittingen plaatsgehad. De dialoog lijkt voorspoedig te verlopen. Jan Visser, deelnemer aan de dialoog vanuit de Oud-katholieke Kerk in Nederland, geeft de achtergrond aan van de oud-katholieke deelname aan de dialoog.

In het begin van de jaren '90 waren de dialogen tussen de Rooms-katholieke Kerk en Oud-katholieke Kerken, die vanaf 1967 in Nederland, Duitsland en Zwitserland werden gevoerd, vastgelopen. Dankzij het initiatief van de St. Willibrordvereniging kwam in 1997 het gesprek in Nederland weer op gang. Dit leidde tot het rapport 'Het gezamenlijk erfgoed in vreugde delen' (2002).

Intussen waren tussen de Internationale Oud Katholieke Bisschoppenconferentie en de Pauselijke Raad voor de Eenheid besprekingen op gang gekomen om de dialoog op internationaal niveau te herne- men. In 2004 was het zover: een internatio- naal samengestelde dialoogcommissie kwam in mei van dat jaar voor de eerste maal in Bern bijeen. Sindsdien komt men tweemaal per jaar samen.

Methode

Na een inventarisatie van de resultaten van de voorgaande nationale commissies besloot men daarbij aan te sluiten en zich te richten op het belangrijke geschilpunt tussen beide kerken: de kerkelijke gezags- structuur en daarbinnen de functie van de bisschop van Rome als primaat van de universele kerk. Hiermee sloot men aan bij de oproep van paus Johannes Paulus II in de encycliek 'Ut Unum Sint' om tot een open oecumenisch gesprek te komen over de positie van de paus.

De deelnemers aan de dialoog kozen ervoor te zoeken naar wat men gemeen- schappelijk kan zeggen over het primaat om langs die weg ook vast te stellen waarin men nog verschilt. Kortom, men volgde de methode van de 'gedifferentieer- de consensus', zoals die in Duitsland in de dialoog tussen rooms-katholieken en lutheranen was ontwikkeld.

Voorts wilde men inventariseren wat in andere dialogen, zoals die van de rooms- katholieken met de anglicanen, reeds aan overeenstemming inzake het primaat was gevonden.

Gezagsstructuur

De primaatsvraag staat niet los van de kijk die men op de kerk heeft, met name op de verhouding tussen de zogenaamde lokale kerken en de universele kerk. Gaat de universele kerk aan de lokale kerk vooraf, of is het juist omgekeerd: vanuit de lokale kerk manifesteert zich de universele wereldwijde kerk?

In het eerste geval neigt men er toe de gezagsstructuur in de kerk van boven naar beneden te zien, in het tweede geval juist omgekeerd. In het eerste geval hecht men sterk aan het centrale gezag van de pri- maat, in het tweede geval aan dat van de gezamenlijke bisschoppen als vertegen- woordigers van hun lokale kerken. Dit thema kwam als eerste aan de orde en resulteerde in een, nog niet definitief gere- digeerde, overeenstemming. Daarnaast inventariseerde men de theolo- gische vragen waarin men reeds voorheen overeenstemming had bereikt, zoals de sacramentaliteit van het Kerk zijn en het apostolische ambt van diaken, priester en bisschop. Zo ligt dan als pièce de résistan- ce voor de volgende bijeenkomst(en) de vraag naar het pauselijk primaat op de tafel.

Namen van oud-katholieke bisschoppen aan het begin van het verslag van de eerste oud-katho- lieke Bisschoppenconferentie van 1889.

Paus en primaatschap

Hoe denken oud-katholieken over het primaat van de paus? Hiervoor gaan we terug naar de Bisschopsverklaring van 1889, opgesteld door de eerste Oud- katholieke Bisschoppenconferentie te Utrecht. De bisschoppen van Duitsland, Zwitserland en Nederland legden hun onderlinge verbondenheid voor de toe- komst vast op basis van een gedeelde grondslag. In de tweede stelling van de verklaring wijzen de bisschoppen de onfeil- baarheid en de jurisdictiemacht van de Paus zoals door het Vaticaan Concilie van 1870 vastgelegd af. Wel erkennen ze het historische primaatschap van de bisschop van Rome, die ze als de primus inter pares zien. Daarmee aanvaarden ze het primaat- schap van Rome, maar niet de wijze waar- op het na 1870 uitgeoefend wordt. De daarmee gegeven centralistische gezags- structuur in de kerk is volgens hen in strijd met de oudkerkelijke traditie. Historische studies verzachten overigens de scherpte

van de toen gevoerde polemiek die ook doorklinkt in deze Bisschopsverklaring.

Nieuw standpunt

Dankzij het tweede Vaticaan Concilie kwamen op de achtergrond geraakte visies op de gezagsstructuur weer aan het licht: meer ruimte voor de lokale kerken, grotere nadruk op het gezag van de bisschoppen en een roep om decentralisatie van het gezag in de Rooms-katholieke Kerk. Dit bleef niet zonder gevolgen voor het oud-katholieke standpunt blijkt uit een verklaring van de Internationale Bisschop- penconferentie uit 1970. Daarin geeft men nadere invulling aan wat men vanuit de Petrusdienst onder 'ereprimaat' van de paus moet verstaan. Dat is niet een pure voorrang in eer, maar houdt een duidelijke opdracht en zelfs een plicht in om de gehele kerk in waarheid en liefde te ver- sterken. En dat in collegiaal verband met alle bisschoppen. Dit betekent voor het primaatschap een dienst aan de kerkelijke eenheid die zich niet beperkt tot de Rooms-katholieke Kerk alleen. In 1970 spreken de bisschoppen de hoop uit dat binnen een alle kerken omvattende conciliaire gemeenschap het oorspronkelijk dienstkarakter van het primaatschap als van Petrus een nieuwe vervulling zal vin- den.

Oecumenische opdracht

Voor het primaatschap van de paus zien ze als opdracht de inzet voor het herstel van de kerkelijke gemeenschap, die uitstijgt boven de confessionele beperkingen die de huidige kerkgemeenschappen ken- merkt. Daarmee sluit men aan bij het verlangen binnen de kerken om enerzijds recht te doen aan de verscheidenheid, die samenhangt met de katholiciteit van de kerk, en anderzijds een zichtbaar eenheids- centrum te vormen, waarbinnen allen hun wezenlijke verbondenheid ervaren. Het zou in onze eeuw de historische op- dracht van de bisschop van Rome zijn aan dit verlangen tegemoet te komen en zijn primaatschap zo uit te oefenen dat die onderlinge verbondenheid, zonder van bovenaf opgelegd te zijn, door alle christe- nen ervaren kan worden. Het primaatschap heeft er altijd naar gestreefd zich aan te passen aan de nood der tijden, zij het niet immer met succes. Dat neemt de hoop niet weg dat Rome de tekenen van onze tijd zal verstaan om de oecumenische opdracht die aan de paus is toevertrouwd te vervullen. Het is die hoop die aanzet tot de dialoog.

Jan Visser (em. Hoogleraar in de oude katholieke kerkstructuur te Utrecht)

Op de golfslag van de Nijl, op het ritme van tijd en eeuwigheid

In 2006 stelt de Katholieke Vereniging voor Oecumene de Koptisch-orthodoxe Kerk van Egypte centraal, met name op de Zondag voor de Oosterse Kerken op 14 mei. Hieronder een korte karakterschets van de kerk die einde vorig jaar haar twintigjarige bestaan in ons land vierde en toetrad tot de Raad van Kerken in Nederland.

In de Koptische eucharistie wordt altijd een gebed gebeden voor een van de drie seizoenen. Men vraagt Gods zegen over de zaaitijd, de oogsttijd of de tijd dat de Nijl óverstroomt en haar vruchtbare slib op de akkers laat bezinken. Die indeling van het jaar in drie seizoenen vinden we al terug in de 13e eeuw vC. De Nijl is sinds mensengeugenis Egyptes levensader. Dat haar golfslag tot op heden doorklinkt in de Koptische liturgie, geeft aan hoezeer de Koptische spiritualiteit er een is op het ritme van het land.

Maar in haar klinkt ook door dat christenen hier hun vaderland niet hebben. Men zegt wel eens dat de Koptische spiritualiteit in belangrijke mate wordt bepaald door het halsreikend uitzien naar de komst van het Rijk Gods. Het ritme van de 'eeuwigheid' of minstens van het verlangen daarnaar. In het Nieuwe Testament is vooral de Openbaring van Johannes (Apokalyps) een boek dat dit verlangen ademt. De Koptische Kerk heeft in de Goede Week een dienst die exclusief gewijd is aan het integraal voorlezen van de Apokalyps. Ook de oude Koptische buitenbijbelse apokalypsen zouden wel eens deze bijzondere trek van het Koptische christendom kunnen ondersteunen. In de beeldende kunst van verleden én heden vinden we vaak scènes uit de Openbaring, bijvoorbeeld de troon van God en de bruiloft van het Lam (Apokalyps 4-6). Teksten van sacramenten en getijdengebed hebben een duidelijk 'eschatologisch' karakter. En last but not least is het monnikendom, dat in Egypte zijn oorsprong vindt en sinds 50 jaar in de Koptische Kerk een belangrijke heropleving doormaakt, altijd sterk gekenmerkt geweest door het halsreikend uitzien naar de komst van Gods wereld. Het ziet zichzelf als anticipatie daarvan.

Oude Egyptenaren

De Kopten kennen een bewogen geschiedenis. Sinds de 1e eeuw zijn er Egyptische christenen. De Kopten beschouwen zich als nakomelingen van de oude Egyptenaren, die ooit christen werden. Na de komst van de islam rond 640 schrompelt in een proces van eeuwen de Koptische meerderheid (95%) van Egypte in tot enkele procenten in de 19e eeuw. De Kopten zijn dan vooral te vinden op het platteland. Vanaf ongeveer 1800 maakt Egypte een moderniseringsproces door. Kort daarna ontwaakt, onder leiding van enkele zeer voortvarende 19e-eeuwse patriarchen, de Koptische Kerk uit haar Doornroosje slaap

en maakt zowel religieus als maatschappelijk een renaissance door. De Kopten verwerven gelijke burgerrechten en bestrijden met hun islamitische landgenoten zij aan zij de Britse overheersing (1882-1922). Kopten nemen volop deel aan de politiek.

Oud Koptisch fresco uit Egyptisch woestijnklooster, Tronende Christus (Apok 4).

Minder ruimte

Tijdens Nassers seculiere bewind (1952/'54-1970) tekenden zich de eerste moeilijkheden voor de Kopten af. Rijkere Kopten worden getroffen door landonteigeningen en verlaten Egypte. Wetgeving die op papier geen rekening meer houdt met of je christen of moslim bent, werkt in de praktijk negatief uit voor de kerk. Bepaalde ruimte die de Kopten nog bezaten als religieuze organisatie, wordt hun steeds meer ontnomen. De tweederangs positie die de Kopten stilzwijgend hadden behouden, komt weer op onder Sadat (1970-1981). Op het laatst van zijn regering haalt deze fel uit naar de Kopten. Ondertussen heeft het moslimfundamentalisme, hoezeer ook een minderheid in de Egyptische islam, de samenleving in belangrijke mate weten te doordoesemen. Dit scheidt voor de Egyptische christenen een ongunstig klimaat. De Koptische emigratie wordt weer opgepakt. Vanwege 's lands erbarmelijke economie trekken überhaupt veel Egyptenaren naar elders, maar onder hen die naar het Westen gaan is het aantal Kopten verhoudingsgewijs hoog.

Traditie en de actualiteit

Al die tijd maakte Egypte een schrikbarend urbaniseringsproces door. Caïro en Alexandrië zijn uitpuilende metropolen geworden, waarbij Amsterdam wat inwonertal betreft povertjes afsteekt. Kopten vindt men vooral in de beroepen die in het kielzog van de modernisering aan belang hadden gewonnen: artsen, apothekers, ingenieurs, zaken-

Verwaardig U, o Heer, om de wateren der rivieren dit jaar te zegenen.

Voor het wassen van de wateren der rivieren dit jaar; dat Christus onze God ze moge zegenen, ze overvloedig moge maken en het aangezicht van de aarde vreugde mag schenken, dat Hij aan de mensen voedsel moge geven, het vee beschermen en ons onze zonden vergeven mag, bidden wij de Heer.

Kyrie eleison.

[12 Paoni (19 juni) - 9 paopi (20 oktober)]

lui en journalisten. Maar Egypte bleef in belangrijke mate agrarisch. In plaats van urbanisering van het platteland - de stad dringt door in agrarische regio's - vindt in de voorsteden ook een omgekeerd proces plaats: de 'ruralisering' van de stad. Hele groepen trekken van het platteland naar de steden voor meer emplooi en zetten daar hun landelijke leefwijze door. Onder hen bevindt zich ook een groot aantal Kopten. Deze Egyptische werkelijkheid van urbanisatie en ruralisering, emancipatie en discriminatie, economische stagnatie en emigratie vormt de context van de Koptische Kerk, die zelf in de spanning staat van traditie en de eisen van de tijd. In deze spanning heeft haar spiritualiteit vorm gekregen. Ze ademt mee op het ritme van het land en dat van haar gelovigen.

Een boeiende vraag is in hoeverre de eschatologische trek van het Koptisch christendom werd gevoed door de soms moeilijke omstandigheden gedurende zijn geschiedenis. Met andere woorden: of het ritme van de tijd en dat van de eeuwigheid hier niet samenkomen. Feit is dat Kopten veel inspiratie putten uit hun christelijk geloof. De Koptisch-orthodoxe geloofsge-meenschap heeft een zeer vitale spiritualiteit, gedragen door de vele kerkelijke activiteiten van zijn gelovigen en leiders. Men houdt in moeilijke levenssituaties de rug recht en gaat ondanks alles met een aanstekelijke blijmoedigheid en humor door het leven. Misschien is dat wel een anticiperen op het Rijk Gods bij uitstek. Behalve dat de Kopten in Egypte een belangrijke minderheid van 10% vormen, zijn ze ook uitgewaaid over de wereld en hebben daar hun kerkelijk leven opgezet. Nog steeds klinkt het ritme van de Nijl door tot in hun liturgie, maar voor de hedendaagse Kopt is heel de wereld inmiddels een figuurlijke Nijldelta geworden.

Leo van Leijzen

Medewerker Oosterse Kerken

Het gebed bij Dietrich Bonhoeffer

In 2005 was het zestig jaar geleden dat Dietrich Bonhoeffer door de nazi's werd vermoord en in 2006 gedenken wij dat hij honderd jaar geleden werd geboren. "Een inzicht kan niet worden losgemaakt van het leven, waarin het is verkregen", schrijft Bonhoeffer ergens. De laatste twee jaren van zijn leven bracht hij door in de gevangenis.

Deze tijd was in geestelijk opzicht vaak zeer moeilijk en zijn geloof werd zwaar op de proef gesteld. Het leven als gevangene van de Gestapo in de laatste jaren van de Tweede Wereldoorlog leidde er toe, dat iedere gelovige uitspraak in die concrete situatie moest worden waar gemaakt. Jürgen Moltmann noemt de gevangenis een plaats, waar christelijke spiritualiteit tot ontwikkeling kan komen: "God in het verhoor ... God in de lichamelijke pijn, God in de verduistering van de ziel – dat is de mystiek van de martelaren. ... [D]e gevangenis is de plaats van de christelijke vrijheidservaring. In de gevangenis wordt de tegenwoordigheid van de geest van Christus ervaren. In de gevangenis vindt de ziel de 'unio mystica' (mystieke vereniging met God; D.A.)."

Leren geloven

Bonhoeffer is de confrontatie met die extreme ervaringen niet uit de weg gegaan, heeft zelfs bewust de confrontatie gezocht met de vragen, die daardoor opkwamen ten aanzien van het geloof en de spiritualiteit, die tot dan toe zijn leven hadden bepaald. De spiritualiteit, die Bonhoeffer in de gevangenis tot geleefde werkelijkheid heeft gemaakt, is samen te vatten als 'leren geloven'. Om te leren geloven is het nodig dat men midden in de aardseheid van het leven staat. Geloven omvat heel het leven en mag niet teruggedrongen worden in een afgeperkt religieus domein. In de gewone dingen van alledag moet men bewijzen een echte christen te zijn. "...[H]et 'geloof' is allesomvattend, het is een manier van leven. Jezus roept niet op tot een nieuwe religie maar tot het leven." De christen moet in de eerste plaats mens zijn, dat wil zeggen: "... hij mag 'werelds' leven... Christen zijn betekent niet op een bepaalde manier religieus zijn ... maar het betekent mens zijn." Christen zijn is dus "zich laten meeslepen op de weg van Jezus Christus" en op die manier participeren aan het lijden van God in de wereld. De christelijke spiritualiteit moet de mens daarbij helpen en mag op geen enkele manier ons de gelegenheid geven ons te onttrekken aan onze aardse plichten door ons de mogelijkheid te bieden in het eeuwige te vluchten. Want de christen moet "het aardse leven tot op de bodem doorleven, net als Christus dat heeft gedaan getuige het bidden van psalm 22 op het kruis, die begint met de woorden: 'Mijn God, mijn

God, waarom hebt Gij mij verlaten?'" Het aardse leven van Jezus Christus was niets anders dan er zijn voor anderen. In het geloof participeert de mens aan het leven van Jezus en wordt vrij voor anderen.

Dietrich Bonhoeffer (1906-1945).

Bidden en doen

Aan het einde van de *Gedachten voor de doopdag van Dietrich Wilhelm Rüdiger Bethge* (mei 1944) beschrijft Bonhoeffer dat volgens hem christen-zijn in zijn tijd alleen nog maar zal bestaan uit twee elementen: "bidden en onder de mensen het goede doen. Elk denken en praten en organiseren van christenen moet geboren worden uit dat bidden en dat doen". Het bidden bewaart het doen van het goede voor "de vlakke, banale aardseheid van de verlichten, de bedrijvigen, de gemakzuchtigen of de uitdagenden". Het doen van het goede behoedt het christelijk leven voor een opsplitsen in twee ruimten. De christen is juist door het geloof, dat zich concretiseert in het 'er-zijn-voor-anderen', geheel aangewezen op het aardse leven. Hij zet zich in deze tijd zo veel mogelijk in voor zijn medegevangenen zowel op pastoraal als op praktisch vlak. Het geloof heeft hem bevrijd tot een verantwoordelijk handelen in de wereld, ook in de gevangenis. Voortdurend vraagt hij om voor hem te bidden. Hij bidt zelf ook voor anderen. Dat doet hij 's morgens en 's avonds. Hij is verheugd wanneer hij verneemt dat zijn naam in de voorbede genoemd is. "Mij was het vaak een grote

steun 's avonds te denken aan degenen, van wie ik weet dat zij voor me bidden, kinderen en volwassenen. Ik geloof, dat ik vaak in mijn leven gespaard ben dankzij de voorbede van bekenden en onbekenden."

Bovendien is het in de gevangenis zo ongeveer het enige wat hij voor anderen doen kan. "Het is een vreemd gevoel, eenvoudig in alles aangewezen te zijn op de hulp van anderen... In het normale leven dringt het niet zo tot je door, dat een mens veel meer ontvangt dan hij geeft en dat je leven pas rijk wordt in dankbaarheid. Je overschat zo gemakkelijk je eigen aandeel en vergeet wat je geworden bent uitsluitend door anderen. Ik ben natuurlijk vol van de stormachtige gebeurtenissen van de laatste dagen (deze brief is gedateerd op 13 september 1943. Vermoedelijk doelt Bonhoeffer hier op de landing van geallieerde troepen op het vasteland van Italië op 9 september 1943, D.A.) en zou graag ergens iets nuttigs willen doen. Maar dit 'ergens' kan op dit ogenblik alleen een gevangeniscel zijn en wat men hier doen kan, speelt zich af op het vlak van het onzichtbare en juist daar is de uitdrukking 'doen' niet erg toepasselijk."

Verantwoordelijkheid

In de gevangenis heeft Bonhoeffer de menselijke betrekkingen opnieuw leren waarderen. Dat hangt samen met zijn wending naar het aardse leven. Steeds opnieuw richt hij de blik naar de aarde. "Er zijn mensen die het lichtzinnig en christenen die het onvroom vinden, te hopen op een betere aardse toekomst en zich daarop voor te bereiden. Zij geloven dat chaos, wanorde en catastrofes typerend zijn voor deze tijd en onttrekken zich door passieve berusting of vrome wereldvlucht aan de verantwoordelijkheid voor de komende generaties een toekomst te bouwen. Misschien breekt morgen de jongste dag aan; dan zullen we graag het werk voor een betere toekomst neerleggen, maar eerder niet." "Het is niet aan ons", schrijft Bonhoeffer in de *Gedachten voor de doopdag van Dietrich Wilhelm Rüdiger Bethge*, "de dag te voorspellen - maar de dag zal komen - waarop mensen weer geroepen zullen worden het Woord van God zo te verwoorden, dat de wereld daardoor veranderd en vernieuwd wordt".

Dick Akerboom

Dit artikel verschijnt naar aanleiding van de bijeenkomst 'Bonhoeffer en gebed' van de Katholieke Vereniging voor Oecumene op 19 januari.

Tip: www.dbonhoeffer.nl

Leeskring: Katholieke perspectieven voor de oecumene

In 2004 publiceerde Kardinaal Walter Kasper het boek *That They May All Be One: The Call to Unity Today*. Recent verscheen een nieuwe herziene versie van deze uitgave onder de titel *Wege der Einheit. Perspektiven für die Ökumene*. De Katholieke Vereniging voor Oecumene wil u graag uitnodigen voor een leeskring rond dit boek, dat zich laat lezen als een goede inleiding in de stand van zaken én de perspectieven voor de oecumene. Kardinaal Kasper zet in het boek uiteen welke overeenstemmingen er zijn bereikt met kerken uit de Reformatie en Oosterse Kerken en benoemt de vragen die nog open staan. Aan de leeskring zullen theologiestudenten, oecumenisch geïnteresseerden en in oecumene gespecialiseerde theologen deelnemen.

Onderwerpen die kardinaal Walter Kasper in zijn boek aan de orde stelt en die in de leeskring worden behandeld, zijn onder meer:

- de oecumenische theologie
- het wezen en doel van de oecumenische dialoog
- het idee *communio* in de katholieke oecumenische theologie
- oecumene en spiritualiteit
- de kerk en het huidige pluralisme

De bijeenkomsten vinden eens in de drie weken plaats bij de Katholieke Vereniging voor Oecumene aan de Walpoort 10 in Den Bosch. Het tijdstip van samenkomst

zal telkens hetzelfde zijn: van 14:00 uur tot 16:30 uur. De bijeenkomsten vinden plaats op: donderdag 9 maart, vrijdag 31 maart, donderdag 20 april, donderdag 11 mei, donderdag 1 juni, donderdag 22 juni.

Aanmelden kan bij de Katholieke Vereniging voor Oecumene:
T 073 6136471
E secretariaat@oecumene.nl

Een kwestie van genade

Oecumene kun je een kwestie van genade noemen. Daarmee bedoel ik niet dat christenen op het punt van genade nog hopeloos verdeeld zijn. Wie aan iemands genade

overgeleverd is, is - volgens de laatste Van Dale - aan zijn willekeur uitgeleverd. Christenen van allerlei kerken zijn het er wel over eens dat de genade van God geen willekeur, maar welwillendheid, 'menslievendheid', 'redding' betekent. Lutheranen en katholieken hebben nog in 1999 plechtig uitgesproken dat Gods genade strikt op de eerste plaats komt.

Ook veel andere kerken zullen dat onderstrepen. Genade als willekeur wordt afgewezen, maar ook dat mensen in het verkeer met God als eersten over de brug moeten komen. God komt mensen al ten goede. Maar daarmee is niet alles gezegd. Het goede geven is erop uit dat het in vrijheid wordt opgenomen. Dat brengt de menselijke kant in het spel. Niet alleen de keuze voor of tegen het goede als gave. Goeds wordt vrij aanvaard door er iets mee te doen (in de handdruk zelf wordt hij beantwoord).

Hier wordt het spannend en gaan wegen van kerken uiteen. Hoe kan ervoor worden gezorgd dat het menselijk inspelen op Gods genade daarmee zo goed mogelijk resoneert? Dan komen er allerlei vragen op: naar de precieze verhouding van dat inspelen en die genade, naar kerk(structuren) en sacramenten etc. Maar het is van het grootste belang dat al die vragen niet los gaan rondlopen. Ze blijven staan onder de prioriteit van Gods genade voor alle mensen.

Als de antwoorden op die vragen niet ook iets zichtbaar maken van die genade, zijn ze minstens nog niet af. Daarom is het gelukkig dat het motto van de komende algemene vergadering van de Wereldraad Gods genade zo uitdrukkelijk vooropstelt met het thema 'God, in your grace, transform the world', en dat de Week van Gebed voor de Eenheid verwijst naar de aanwezigheid van Jezus, die is "God redt" en "God met ons" (Mt. 1,21 en 23).

Ad Brants

Cadeautip!

Doe iemand een **jaarabonnement** cadeau voor slechts € 12,00. Dat is één nummer van de jaargang gratis ontvangen!

Pokrof is hét Nederlandse tijdschrift over oosterse christenen, kerken en culturen. Al meer dan 50 jaar bouwt Pokrof bruggen tussen christenen en kerken van Oost en West. Bruggen die kennis, geloof en spiritualiteit verbinden.

T 073 6136471
E secretariaat@oecumene.nl
I www.oecumene.nl

